

Het proces van de eeuw

Christiaan Alberdingk Thijm

*Het proces van
de eeuw*

Lebowski Publishers, Amsterdam 2012

Eerste druk, juni 2011
Tweede druk, juni 2011
Derde druk, augustus 2011
Vierde druk, december 2011
Vijfde druk, maart 2012

© Christiaan Alberdingk Thijm, 2011
Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam
Typografie: Perfect Service, Schoonhoven
Foto auteur: © Marco Bakker

ISBN 978 90 488 1248 6
NUR 301

www.christiaanlberdingkthijm.nl
www.schwaabenhelvoeth.nl
www.lebowskipublishers.nl

Lebowski Publishers is een imprint van Dutch Media Uitgevers bv

Voor de onbekende advocaat-stagiaire

Sommatie

I

Het is de dag van de traditionele kerstlunch. Kerst 2007. Iedereen heeft zich in een vrolijk pak gehesen om in de Beurs van Berlage het afgelopen jaar te verdrinken. De hal van kantoor ligt er desolaat bij. Een imposante kerstboom schittert alleen voor mij en de man van Seceurop die de receptie bemant. Hij laat me doorlopen. Ik zie er beschaafd uit – als een advocaat. Ondenkbaar dat ik kantoor zou betreden zonder mijn pak, mijn trouwe metgezel, getuige à decharge. Sinds mijn ontslag, al weer twee maanden geleden, heb ik het niet meer gedragen. Het licht van de sensor kleurt groen. Ze hebben me nog niet gedeactiveerd. De glazen deuren van de lift schuiven in twee schokkerige bewegingen dicht. De man van Seceurop pakt de telefoon.

Met het stijgen van de lift veren de zenuwen in mijn tenen op. Ze willen het tempo van de lift bijhouden: naar mijn kruis, mijn buik, via mijn vingertoppen naar mijn keel. De lege verdiepingen trekken als een versneld afgespeelde film aan me voorbij. Buiten is de avondschemer ingetreden, binnen zijn alle lichten nog aan, alsof kantoor voor een brandoefening is geëvacueerd. Ik hoor slechts het suizen van de lift. Verder is het stil, angstig stil.

Achter de balie van de dertigste verdieping zit een meisje dat ik niet ken. Een jaar of twintig, een Indische vader of moeder; de kapper heeft haar donkere haren kort geknipt.

‘Goedenavond, ik kom voor Kees Verdonk.’

‘Wie mag ik zeggen dat er voor hem is?’

Zou ze niet weten wie ik ben? De kranten hebben steeds dezelfde foto afgedrukt, gemaakt toen ik net in dienst van kantoor was. Mijn hoofd weggedoken tussen mijn schouders. Je kunt zien dat ik niet vrijwillig op de foto sta. Als je niet beter zou weten, zou

je denken dat het om een misdadiger ging.

‘Boetselaar,’ zeg ik, ‘Eppo Boetselaar.’

Ze controleert het voorgedrukte papier dat voor haar ligt, vastgehaakt aan een klembord. Er staat één naam op. Met een gele marker streept ze de naam door.

‘Welke firmanaam mag ik noteren?’

‘Ik ben een oud-kantoorgenoot.’

Haar mond plooit zich in een glimlach. ‘En waar werkt u tegenwoordig?’

Mijn adem stokt. Op deze vraag ben ik niet voorbereid. ‘Nergens.’ Mijn hoofd wordt warm.

Het blijft stil. Ze maakt een aantekening op het bezoekerspasje, langzaam, alsof ze net heeft leren schrijven.

Ik hoor mezelf zuchten. Nergens. Dat is waar ik werk. Niet bij Schwaab & Helvoeth, niet ergens anders. Nergens. Het dringt nu pas echt tot mij door. Daar, tegenover de onverbiddelijke Indische receptioniste, moet ik toegeven: ik ben werkloos. Ontslagen. Weg bij dit kantoor. En ook op dit moment, terwijl ik op het punt sta mijn exitgesprek in te gaan, heb ik het gevoel dat mijn ontslag een tijdelijke maatregel is. Dat het uiteindelijk wel goed zal komen. Het was een vergissing. Wij zaten fout. Het spijt ons. Met groot ceremonieel vertoon zal ik worden gerehabiliteerd. De kranten zullen er weer vol van staan.

Ik krijg een bezoekerspasje, dat ik wat onhandig aan het borstzakje van mijn jasje speld. Op de stippellijn, waar de naam van mijn werkgever had moeten staan, heeft het Indische meisje in ronde letters GEEN geschreven.

‘Neemt u plaats. U wordt zo opgehaald.’

Vanuit de wit lederen buizenstoel bestudeer ik de minimensjes in de andere torens. Zie ze bedrijvig zijn, mijn voormalige collega’s en confrères van de andere grote kantoren. In de blafhut van Blussé van Oud-Alblas licht een vrouw op in het schijnsel van een kopieermachine. Daar links is het crematorium van Van Kralingen & Kreupelhout. Even verderop, in het World Trade Center, zit Denters, Heldring & Vermeulen, samen met Slingeland & Schaafsma. De *Big Five*. Het is zeven uur, donderdagavond. Er is

geen advocatenkantoor, kerstlunches uitgezonderd, waar nu niet wordt gewerkt.

Verdonk – zijn kale hoofd weer veel te bruin voor de tijd van het jaar – loopt in gedachten verzonken op mij af. Hij geeft mij een hand, professioneel, niet onvriendelijk.

‘Kom je mee? Je kent de weg.’

Geconcentreerd loop ik achter hem aan, langs de eregalerij, de portretten van voormalige partners van kantoor. De kleurrijke geschiedenis van kantoor, vastgelegd in zwart-witfoto’s.

Aan het einde van de gang doemt de glazen deur naar de Schwaab-zaal op. Verdonk houdt hem voor mij open – altijd galant. Mijn hart schakelt een versnelling hoger zodra ik zie wie er aan tafel zit: Rinzema. Wat doet die hier? Waarom is hij niet bij de kerstlunch? Naast Rinzema zit een blond meisje dat ik niet ken.

‘Ga zitten, Eppo,’ zegt Verdonk. ‘Je vindt het toch niet erg als er een student-stagiaire bij het gesprek aanwezig is?’

Rinzema kijkt niet op van zijn BlackBerry. Zijn dikke duimen dansen als onvermoeibare amateurs over de toetsen. Zwarte randen onder zijn te lange nagels. Aangevreten nagelriemen.

Het blijft stil. Iedereen wacht totdat Rinzema klaar is. Hij drukt op ‘send’, kijkt op zijn horloge, maakt een aantekening, fixeert zijn donkere kraalogen op de volgende activiteit: mij. Ik verroer me niet.

‘Welkom, Eppo,’ zegt Verdonk. Met zijn vingertoppen herschikt hij de papieren voor zich op tafel. ‘Dit is denk ik voor geen van de betrokkenen een makkelijk gesprek. Jouw exitgespek.’ Verdonk neemt een slok water. ‘Wil je ook wat drinken?’

Hij buigt zich voorover om mijn glas te vullen.

‘We zijn hier niet om de hele affaire te recapituleren. We weten allemaal wat er is gebeurd.’ Hij kijkt even opzij naar de student-stagiaire. ‘Het heeft in alle kranten gestaan.’ De student-stagiaire trekt haar wenkbrauwen op. Verdonk, de schurk, hij heeft haar niets verteld. ‘We begrijpen dat je er spijt van hebt.’

‘Bullshit,’ sist Rinzema, zijn tanden op elkaar geklemd.

‘W-wilde jij ook nog wat zeggen, Marcus?’ vraagt Verdonk.

‘Je hebt wel lef, Boetselaar, dat moet ik je nageven.’ Rinzema

blijft mij strak aankijken, alsof het een wedstrijd is wie het eerst met zijn ogen knippert. ‘*Gutsy*, om hier zo binnen te lopen alsof er niets is gebeurd.’

Verdonk wipt ongemakkelijk van de ene op de andere bil.

Mijn tong komt los van mijn gehemelte. ‘Het is niet mijn bedoeling de indruk te wekken dat er niets is gebeurd.’ Het is mijn eerste zin. Mijn stem klinkt alsof hij net is ontwaakt.

‘Als ik jou was zou ik me doodschamen. *You’re a fucking disgrace.*’

Ik kijk naar de tafel. ‘Het spijt me.’

‘In Amerika zouden ze wel raad met jou weten,’ zegt Rinzema. Hij pakt zijn BlackBerry van de tafel en zakt als een getergd kind onderuit in zijn stoel.

‘Het is dus niet de bedoeling de hele affaire te recapituleren,’ zegt Verdonk. ‘Dat zei ik net ook al. Wat is dan wel de bedoeling? Nou, eh, Eppo, de bedoeling van dit gesprek is om jouw kant van het verhaal te horen, en dan met name of je vindt dat kantoor iets te verwijten valt. Dat is wat we willen weten. Is kantoor op een of andere manier tekortgeschoten tegenover jou? Zo heb ik het toch goed verwoord, Marcus?’

Rinzema staart naar het beeldscherm van zijn BlackBerry. ‘*Sure.*’

‘Alles wat wij bespreken blijft onder ons,’ zegt Verdonk. ‘Aan het eind van het gesprek stellen we een kort verslag op dat door alle aanwezigen wordt ondertekend. Dat verslag gaat in mijn archief. Mee eens?’

Ik knik.

‘Dat is dan afgesproken.’ Verdonk laat zijn tong over zijn onderlip glijden. ‘Je hebt wel kunnen zien, in mijn brief aan jou, dat wij drie onderwerpen met je willen bespreken. Die onderwerpen zijn...’ Hij kijkt naar het papier voor zich op tafel. ‘... verstandhouding met je patroon, opleiding en begeleiding, en omstandigheden die het functioneren in negatieve zin hebben beïnvloed. Bij dat laatste moet je denken aan sterfgevallen in de familie, zulke zaken. Als er nog andere onderwerpen zijn die je aan de orde wilt stellen, dan staat dat je natuurlijk vrij.’

Het lukt me niet de woordenbrij van Verdonk te registreren. Ik

hoor hem wel, het geluid dat hij maakt, zie hoe zijn mond openen dichtgaat, maar de betekenis van wat hij zegt dringt niet tot me door. Mijn lichaamsfuncties hebben er onvoldoende capaciteit voor. Eén gedachte komt steeds naar boven, domineert alle andere, zeurt om aandacht. Ik probeer haar te negeren, probeer haar als regenwater van me af te schudden. Maar het lukt niet. De stem tussen mijn slapen dreunt voortdurend zijn eentonige boodschap. Niemand weet dat je hier bent, niemand weet dat je hier bent. Het is waar. Bea, mijn oudste zus, heb ik niets verteld. Foekje zal hier ook ongetwijfeld buiten zijn gehouden door kantoor. Niemand, behalve de receptioniste en de bewaker, heeft mij zien binnenkomen. Kantoor is gesloten. Wie zijn die receptioniste en die bewaker eigenlijk? Wie is die student-stagiaire? Ik ben met mijn rug naar de glazen deur gezet. De schoonmakers hebben geen idee wie er binnen zit. Mijn ogen voelen droog aan. Het is koud in de Schwaab-zaal. Ze hebben de verwarming uitgezet.

‘Boetselaar, is het je duidelijk?’ vraagt Rinzema.

Mijn ogen knipperen. ‘Ja.’

‘So,’ zegt hij, ‘hoe zou jij je relatie met Foekje typeren?’

De advocatuur lonkte – letterlijk. Het was alsof je over de Amsterdamse Wallen liep. Overal waar je keek, probeerde iemand je te verleiden zijn winkeltje binnen te stappen. Het was 2004. De economie was aangetrokken en de vraag naar jonge juristen, naar handjes, was overweldigend. Na een aantal betrekkelijk sobere jaren in de Nederlandse advocatuur werd er weer volop overgenomen en gefuseerd. Studentenbladen stonden vol aandacht-schreeuwende advertenties. Op de rechtenfaculteit kon je worden benaderd door *campus recruiters*, medestudenten die tegen betaling advocaat-stagiaires ronselden. Foldermateriaal lag als zwerfafval verspreid over de Oudemanshuispoort. Als je wilde kon je iedere week wel op een of ander kantoorbezoek. Er waren uitstapjes naar Willemstad, New York, Singapore, Tokio. Er waren bedrijvendagen, *in house*-dagen, snuffeldagen en *talent days*.

Wat zich precies achter de poorten van de advocatuur afspeelde, was onbekend. Het was een wereld die zich onttrok aan het zicht van de gewone sterveling. Slechts zij die het waagden de drempel over te stappen, die tot de gelederen van het gilde toetraden, zouden weten hoe het was. De suggestie was dat een baan in de advocatuur in wezen een verlenging van je studententijd betekende. Borrels in overvloed, de Advolympics, kantoorcabaret, volop leeftijdgenoten en een stageperiode van drie jaar, een onbezorgde tijd waarin je de beroepsopleiding volgde. De advocatuur nam voor mij, die eigenlijk geen studententijd had gehad, mythische proporties aan. Mijn studiejaren hadden grotendeels uit snookerwedstrijden bestaan, op de televisie of in SC Oud-West.

Tijdens mijn studie woonde ik in huis bij Paul, mijn zelfbe-

noemde snookertrainer bij SC Oud-West, het snookercentrum aan de Overtoom. Paul, die whisky met koffieroom dronk, een opgezette teckel had en drie studies deed: wijsbegeerte, oude geschiedenis en sinologie. Rechtsgeleerdheid, mijn studie, vond hij een cursus. ‘Onder de douche, Boets, dat is waar een beschaafd mens rechten hoort te studeren, tijdens het flossen.’ We zagen elkaar nooit studeren, voornamelijk omdat we niet studeerden. Als ik niet met Paul naar snooker op televisie keek – ergens op de wereld was altijd wel een belangrijk snookertoernooi gaande – waren we in SC Oud-West. Mijn propedeuse had ik net op tijd gehaald om mijn studiefinanciering veilig te stellen, eigenlijk alleen doordat het anderhalf jaar duurde voordat ik van Paul mee mocht naar SC Oud-West. Eerst moest ik voldoende nutteloze snookerfeiten hebben geleerd om me staande te kunnen houden tussen zijn vrienden.

Trude, mijn oudere zus, vond een keer op mijn bureau een overzicht van de faculteit met mijn behaalde studieresultaten. Uit het overzicht bleek dat ik in twee jaar tijd geen enkel tentamen had gehaald. Toen ze mij ermee confronteerde, zei ik dat het een fout was. ‘Ik heb de onderwijsadministratie al gebeld. Het wordt rechtgezet. Over drie maanden begin ik aan mijn scriptie. Weet je wat mijn onderwerp is? Aansprakelijkheid van werkgevers voor asbestbesmetting.’

Trude keek beurtelings van de brief in haar hand naar mij.

‘Heb ik enorm veel zin in, die scriptie.’

Ze legde de brief terug op mijn bureau. ‘Heb je dat onderwerp gekozen vanwege oom Leo?’

Ik zei dat het zo was – oom Leo had asbestkanker.

‘Dat is lief van je.’

Daarmee was het gesprek over mijn studie beëindigd. Het was ondenkbaar dat ik drie maanden later aan mijn scriptie zou beginnen. Maar ik was er steeds van overtuigd dat ik mijn verloren tijd nog in zou halen. Er was geen enkele reden waarom ik met een jaar heel hard werken niet mijn achterstand zou kunnen wegwerken.

En dat is precies wat ik deed. Het laatste jaar van mijn studie

bracht ik door op de Universiteitsbibliotheek aan het Singel. Iedere ochtend was ik er om negen uur. Het was niet moeilijk om SC Oud-West te verruilen voor de Universiteitsbibliotheek. Voortaan ging ik bij het Leidseplein naar rechts in plaats van naar links. De plaats van handelen was vergelijkbaar. Lange, imposante tafels waar geconcentreerd werd gewerkt. Het rustgevende gekaats van ballen was vervangen door het omslaan van pagina's. Snookerweetjes werden ingewisseld voor juridische wetenswaardigheden. De jongens met zwarte broeken en zwarte vesten voor jongens met spijkerbroeken en blauwe overhemden. Bij het sluiten van de bibliotheek, aan het einde van de avond, vertrok ik. De hoeveelheid plastic koffie die ik daar wel niet heb gedronken. Ik had er net zo goed suppoost kunnen zijn.

Voordat ik aan mijn scriptie begon, schreef ik voor oom Leo een brief naar zijn voormalige werkgever, Nefabas. Een brief om ze aansprakelijk te stellen voor de asbestbesmetting. De bedrijfsjurist van Nefabas reageerde schriftelijk, op zeer arrogante toon. In drie regels werd alle aansprakelijkheid van de hand gewezen. Het was niet te bewijzen, schreef hij, dat de asbestkanker van oom Leo veroorzaakt was door zijn werk bij Nefabas. 'Ik vertrouw erop dat ik hiermee het dossier kan sluiten.' Dat was zijn slotzin.

Daarop beet ik me volledig vast in het onderwerp. Alles wat er in de bibliotheek over het onderwerp te lezen was, verslond ik. Ik raakte betoverd door het aansprakelijkheidsrecht. Na drie weken schreef ik weer een brief, van wel zes kantjes, vol verwijzingen naar jurisprudentie en rechtsliteratuur. Mijn stelling luidde dat Nefabas wel degelijk aansprakelijk was. Het enkele feit dat oom Leo met asbest had gewerkt was voldoende voor de aansprakelijkheid. Wij hoefden niet te bewijzen dat zijn ziekte werd veroorzaakt door het werk bij Nefabas. Na een maand wachten kwam er een brief terug, dit keer van een advocaat van Schwaab & Helvoeth. In een doortimmerd epistel werd weer alle aansprakelijkheid weerlegd. Maar het slot van de brief bevatte een verrassing. Ze wilden de zaak schikken. Uiteindelijk hebben ze twee ton betaald. Toen wist ik dat ik advocaat wilde worden.

Tegen het einde van mijn studie ging ik me oriënteren. Er was een dag in Utrecht, in de Jaarbeurs, waarop je kennis kon maken met de voornaamste advocatenkantoren. Het was als op de Vakantiebeurs, waar ik een keer met mijn zussen was geweest, net na het overlijden van mijn moeder. De kantoren hadden witte stands laten bouwen en daar trok ik langs, met de hele santenkraam bijna afgestudeerde juristen, in de hand een plastic tasje dat zich snel liet vullen met bekers, pennen, *mousepads* en veelkleurig foldermateriaal. De stands werden bemand door jonge, succesvolle advocaten, meestal twee of drie, van wie ten minste één oogverblindend mooie vrouw. De meeste studenten durfden niet lang bij de tijdelijke behuizing van de advocaten stil te blijven staan. Ze verzamelden het gratis promotiemateriaal en haastten zich naar het volgende winkeltje. ‘Bij Slingeland & Schaafsma hebben ze stressballen!’

Het gedrentel van de studenten, het kijken-kijken-niet-kopen, maakte de jonge advocaten ongeduldig. Naarmate de dag vorderde werd hun verkooptechniek agressiever. Je kreeg alleen nog een paraplu als je vertelde waar je studeerde en of je al een studentstage had gelopen bij een groot, internationaal advocatenkantoor.

Aan het eind van de dag verzamelden de meeste studenten zich bij de stand van Van Kralingen & Kreupelhout. In een handomdraai was hun uitstalling omgebouwd tot een bar, zeer tot het chagrijn van de advocaten van de andere kantoren, die gedwongen werden zich te vervoegen bij de ontmoetingsplek van de concurrent.

Ik was in afwachting van een biertje dat werd getapt door een jongeman in een donkergrijs pak, toen ik joviaal op mijn schouder werd geslagen.

‘Wat goed jou hier te zien!’

Het was een advocaat met een nonchalante scheiding in zijn iets te lange haar. Geen idee wie hij was. Hij leek oprecht blij mij te zien. Tegen de jongen achter de bar die mijn bier kwam brengen, zei hij: ‘Doe mij ook maar een biertje, Patrick.’ De advocaat wees naar de plastic tas in mijn hand. ‘Heb je een beetje goed gescoord?’

Even opende ik de tas om hem te laten zien wat er allemaal in zat, nog verbaasd over de plotselinge toenadering, toen ik me realiseerde dat zijn opmerking ironisch was bedoeld.

‘Ben je bijna klaar?’ Hij nam een slok bier.

Verlegen zei ik dat ik alleen mijn scriptie nog moest schrijven.

Hij drukte zijn glas tegen het mijne. ‘Oké dan!’ Hij klopte me nog eens op mijn schouder. ‘Goed werk, ouwe.’ Grijnzend bleef hij tegenover me staan. Uit niets bleek dat hij snel weg zou gaan.

‘Toevallig dat ik jou hier tegenkom,’ zei hij.

‘Ja, toevallig.’ De aarzeling was hoorbaar in mijn stem.

‘Vorige week op de verjaardag van Klaas, nu weer hier.’

Een moment wilde ik zeggen dat ik niet op de verjaardag van Klaas was, maar het moment ging voorbij en ik hoorde mezelf zeggen: ‘Toevallig, ja.’

Een meisje kwam langs met een schaal kaas en leverworst. ‘Heb je geen bruin fruit?’ vroeg mijn nieuwe vriend.

‘Zie jij hier ergens een frituur?’ antwoordde het meisje.

Hij graaide drie stukken kaas van de schaal en stak ze tegelijk in zijn mond. ‘Kut geregeld bij Van Kralingen,’ zei hij met zijn mond vol. Na een deel van de kaas doorgeslikt te hebben, vroeg hij: ‘Zie je Klaas nog vaak?’

Ik nam een slok bier om mijn gedachten over Klaas te verzamelen. ‘Niet zo heel vaak,’ zei ik. ‘Soms. De laatste tijd bijna niet.’

Hij knikte terwijl hij de laatste resten kaas wegspoelde. ‘Ik zie hem ook nooit meer. Komt door die vriendin van hem. Wat een trut van klasse is dat. Vind je niet?’

‘Ja, echt een trut.’

Ik wachtte totdat hij zou zeggen dat Klaas helemaal geen vriendin heeft, maar hij leek tevreden met mijn antwoord. ‘Heb je al student-stage gelopen?’

‘Nee,’ zei ik, dankbaar voor de wending die het gesprek nam, ‘maar ik heb daar ook niet echt tijd voor. Ik moet over drie maanden klaar zijn en ik moet mijn scriptie nog schrijven.’

‘Weet je wat jij moet doen,’ zei hij. ‘Jij moet bij ons de masterclass volgen. Is echt heel relaxed.’ Hij gaf me zijn kaartje. Zijn naam was Olaf Tempelman en hij werkte bij Blussé van Oud-Al-

blas. 'De selectie begint over twee weken. Zeg maar dat je via mij komt.'